

Հ.Վ. ՊԻՎԱԶՅԱՆ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԾԻ
ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ, ԿԱԶՄՄԱՆ
ՍԵԹՈՂՆԵՐԸ, ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ
ԵՎ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԿԱՐԳԸ,
ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԻ ՏԱՐԲԵՐԸ

ԵՐԵՎԱՆ 2010

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ԵՎ ՎԱՐԿԵՐԻ ԱՄԲԻՈՆ

Հ.Վ. ՊԻՎԱԶՅԱՆ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ,
ԿԱԶՄՄԱՆ ՍԵԹՈՒԴՆԵՐԸ, ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԵՎ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ
ԿԱՐԳԸ, ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԻ ՏԱՐԵՐԸ

(«ՀՀ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ
ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՏԵՔՍՏԵՐ)

ԵՐԵՎԱՆ
ՀՊԱՀ
2010

ՀՏԴ 336.12 (479.25)(042)

ԳՄԴ 65.9(2 Հ)261.3

Պ 650

Հաստատված է Հայաստանի պետական ագրարային համալսարանի գիտական խորհրդի կողմից:

Մասնագիտական խմբագիր՝ տ.գ.դ., պրոֆեսոր Ա.Հ. Բայադյան

Խմբագիր՝ Ս.Ռ. Պետրոսյան

Գրախոսներ՝ տ.գ.դ. Ա. Առաքելյան

տ.գ.դ. Ռ. Սարինյան

ՊԻՎԱԶՅԱՆ Հ.Վ.

Պ 650

ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի կառուցվածքը, կազմման մեթոդները, քննարկման և հաստատման կարգը, գործընթացի տարրերը. «ՀՀ բյուջետային համակարգ» առարկայի դասախոսության տեքստեր.-Եր.: ՀՊԱՀ, 2010 թ. - 44 էջ:

Այստեղ ներկայացված են բավականաչափ կարևոր թեմաներ՝ կապված պետական կենտրոնացված դրամական միջոցների կազմավորման և դրանց օգտագործման գործընթացների հետ: Աշխատանքը նախատեսված է «Ֆինանսների կառավարում» մասնագիտության ուսանողների համար:

ՀՏԴ 336.12 (479.25)(042)

ԳՄԴ 65.9(2 Հ)261.3

ISBN 978-9939-54-352-9

© Հ.Վ. Պիվազյան, 2010

© Հայաստանի պետական ագրարային համալսարան, 2010

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	4
Թեմա 1. ՀՀ բյուջետային համակարգում պետական բյուջեի պլանավորման հիմքերը.	6
1.1. ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի կառուցվածքը	6
1.2. ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի կազմման մեթոդները ..	19
1.3. ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի քննարկման և հաս- տատման կարգը.	25
Թեմա 2. ՀՀ բյուջետային գործընթացը.	29
2.1. Բյուջետային գործընթացը և դրա փուլերը Հայաստանի Հանրապետությունում.	29
2.2. ՀՀ բյուջեների կատարման ֆինանսական գործունեու- թյան հետ կապված հաշվետվությունների կազմման, ներ- կայացման ու ամփոփման բնութագիրը.	35
2.3. Բյուջեների կատարման գործընթացի մեթոդական ապա- հովումը, գործընթացի սուբյեկտները	38
Գրականություն.	42

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Անցումային փուլում գտնվող երկրներում, ինչպիսին է Հայաստանի Հանրապետությունը, թե՛ պետական և թե՛ համայնքային բյուջեները տնտեսության ենթակառուցվածքների հետ անմիջական կապի մեջ գտնվող բյուջետային համակարգի օղակներ են: Տնտեսությանն ավելի մոտ մակարդակում գործելու պարագայում դրանք կարող են դառնալ տնտեսական զարգացումների վրա ազդող առավել հզոր լծակ: Բնականաբար, երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման շահերից ելնելով՝ անհրաժեշտություն է առաջանում առավել մանրամասն ուսումնասիրություններ կատարել: ՀՀ զարգացման ներկա փուլում բյուջետային համակարգում կուտակված հիմնախնդիրները լուծելու համար առաջադրվում են նոր պահանջներ, նոր մոտեցումներ, որոնք պայմանավորված են կառավարության որոշումներով:

Բյուջետային համակարգը, լինելով յուրաքանչյուր երկրի, պետության կազմի մեջ մտնող բոլոր բյուջեների ամբողջություն, իր կառուցվածքով ամբողջովին համապատասխանում է տվյալ երկրի, պետության պետական կառուցվածքին: Բյուջեների դերն ու նշանակությունը նպատակաուղղված է միասնական սկզբունքների համաձայն ֆինանսական հարաբերությունների կառավարմանն ու կարգավորմանը: Պետական բյուջեն տվյալ պետության դրամական միջոցների համապետական հիմնադրամների գոյացման և օգտագործման հիմնական ֆինանսական պլանն է: Դա ֆինանսական ռեսուրսների ամբողջություն է, որը համապետական նշանակության կենտրոնական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից նպատակաուղղվում է տնտեսական և սոցիալական զարգացմանը, բնակչության կենսամակարդակի բարձրացմանը: Բյուջետային հա-

մակարգն ընդգրկում է հանրապետության ֆինանսավարկային համակարգի ռեսուրսների որոշակի մասը, և այդ համակարգի գլխավոր ու առաջատար օղակն է: Այն հանրապետության մակրոմակարդակն ապահովող, երկրի պաշտպանությունը կարգավորող, կառավարող ապարատի պահպանությունը ձևավորող, տնտեսության կառուցվածքային փոփոխությունների հետ կապված խնդիրները լուծող ֆինանսական օղակ է:

Առաջադրվող դասախոսության տեքստը նվիրված է պետական բյուջեի նախագծի կառուցվածքի, դրա կազմման, քննարկման և հաստատման կարգին, ինչը Հայաստանի Հանրապետությունում կարգավորվում է «ՀՀ պետական բյուջեի մասին» օրենքով: Աշխատանքում կներկայացվի ՀՀ պետական բյուջեի 2009-2010 թթ. նախագիծն ըստ կառուցվածքի ու կազմման մեթոդների, ապա վերլուծություններով կհիմնավորվի բյուջեի նախագծի դերը և նշանակությունը երկրի կառավարման գործում:

ԹԵՄԱ 1. ՀՀ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱԿԱՐԳՈՒՄ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

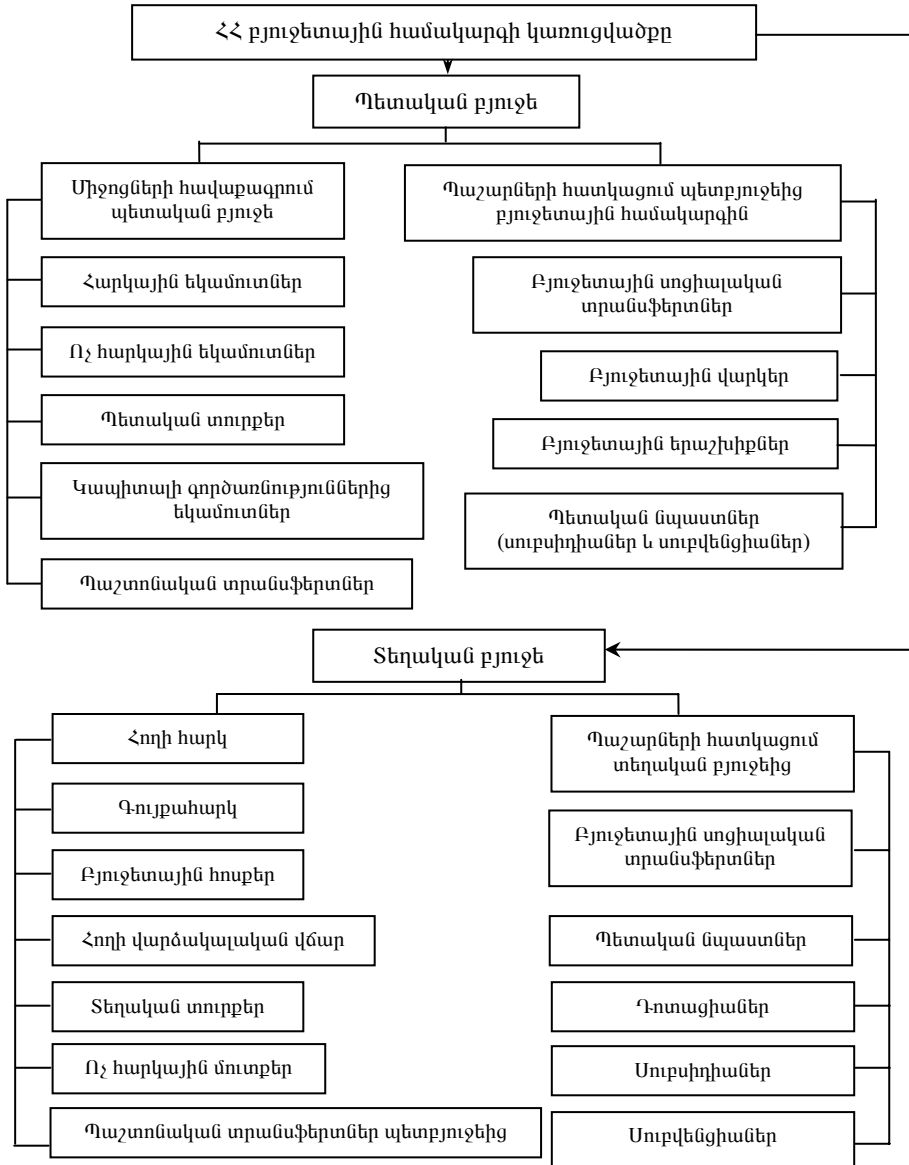
1.1. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ

Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական համակարգի հիմնական և բաղկացուցիչ մասն է կազմում բյուջետային համակարգը, որի մասին օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 1997 թ. հունիսի 24-ին: Այդ օրենքի 2-րդ հոդվածով հաստատվել են պետական և տեղական բյուջեները: Դրանք պետության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման ֆինանսական պլաններ են: Որպես մեկ համակարգի բաղադրամասեր՝ պետական և տեղական բյուջեներն ուղղված են պետության ֆինանսական քաղաքականության իրականացմանը: Ֆինանսական քաղաքականությունը բնութագրվում է երեք հիմնական ուղղություններով, այդ թվում՝ ա) տնտեսական, բ) սոցիալական, գ) քաղաքական, որոնք իրականացվում են միասնական պետական քաղաքականությամբ: Այսպես, տնտեսական քաղաքականության միջոցով պետությունը նպաստում է տնտեսավարող սուբյեկտների անընդհատ ու ընդլայնված արտադրահարաբերությունների կարգավորմանը, նոր ֆինանսական շուկաների ձեռքբերմանը, որոնց գործունեությանը համահունչ մշակում է կապիտալի շրջանառությունը ապահովող գործառնություններ: Իսկ սոցիալական քաղաքականության միջոցով բյուջետային համակարգը նպաստում է սպառողական շուկայի զարգացմանը, որով հավասարակշռվում են առաջարկն ու պահանջարկը՝ ապահովելով բնակչության եկամուտների ավելացումը: Ֆինանսական քաղաքականության իրականացման երրորդ կարևոր ուղղությունը նոր քաղաքական դաշտի ձևավորումն է՝ ըստ գործող օ-

րենքների կիրառման և միջազգային չափանիշներին համապատասխան օրենքների մշակման: Այս երեք ուղղությունները, որոնք ամբողջացնում են ֆինանսական քաղաքականությունը, նպաստում են բյուջետային քաղաքականության կարգավորմանը՝ դրվելով վերջինիս հիմքում: Այսպիսով՝ Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգը երկրի օրենսդիր, գործադիր մարմինների և դրանց ենթակա բյուջետային կազմակերպությունների ամբողջությունն է, որոնք իրենց գործունեությունն իրականացնում են բյուջետային հատկացումների հաշվին՝ ըստ ծախսերի նախահաշիվների: Կամ, այլ կերպ ասած, բյուջետային համակարգում ներառվում են՝

- *օրենսդիր մարմինները*, այսինքն՝ պետական իշխանության մարմինները, ՀՀ նախագահի աշխատակազմը և Ազգային ժողովը,
- *գործադիր մարմինները*, այսինքն՝ կառավարությունը, հանձինս վարչապետի, կենտրոնական և ճյուղային նախարարությունները և դրանց ենթակա բյուջետային հիմնարկները,
- *դատաիրավական մարմինները*,
- *երկրի պաշտպանությունը*, ազգային անվտանգությունը, ոստիկանությունը:

Բյուջետային համակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում կառուցված է պարզ վարչատարածքային սկզբունքով, ըստ որի գործում է երկմակարդակ բյուջե՝ 1) *պետական* և 2) *համայնքային*: Բյուջետային համակարգի համապատասխան քաղաքականության միջոցով պետությունն իրականացնում է ողջ տնտեսության գործունեության կարգավորումը: Այն, ճիշտ է, չի ընդգրկում երկրի ամբողջ ֆինանսական ռեսուրսները (բաժնետիրական, սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների և այլ կազմակերպությունների տրամադրության տակ գտնվող ֆինանսական միջոցները,

Գ-Ժ. 1. ՀՀ բյուջետային համակարգի կառուցվածքը:

բնակչության անձնական խնայողությունների գումարները, բանկային վարկերի, ապահովագրական և այլ արտաբյուջետային հիմնադրամները, արտասահմանյան երկրներից ներգրավված ռեսուրսները և այլն), բայց սերտորեն կապված է ֆինանսական համակարգի բոլոր օղակների հետ: ՀՀ բյուջետային համակարգի կառուցվածքը ներկայացնենք գծապատկերի տեսքով (գծ. 1):

Պետական և համայնքային բյուջեները, որպես բյուջետային համակարգի երկու մասեր, սերտորեն շաղկապված են միմյանց հետ, որոնց արդյունավետ կառավարման կարևոր հիմքերից մեկը բյուջետային հարաբերությունների հստակ կարգավորումն է: Այն իրականացվում է «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով և դրա դրույթներին համապատասխան: Բյուջետային հարաբերությունները կարգավորվում են բյուջետային սկզբունքների հիման վրա, ինչպես նաև բյուջետային միասնական դասակարգմամբ, բյուջետային հաշվառման, հաշվետվությունների միասնական մեթոդաբանությամբ: Ընդհանրապես, ՀՀ պետական բյուջեն նախագծվում և կանխատեսումների հիման վրա կազմվում է որպես պետության համար խիստ անհրաժեշտ ու կարևոր փաստաթուղթ, որի համաձայն լուծվում են համապետական նշանակության խիստ կարևոր խնդիրներ: պետական բյուջեի նախագիծը կազմվում է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունների կողմից՝ համապատասխան վարչություններում, որոնք զբաղվում են բյուջետային ցուցանիշների համակարգմամբ և կառավարմամբ: Պետական բյուջեի նախագծի կազմման հիմքում ճյուղային նախարարությունների կողմից կազմված և տվյալ ոլորտը ներկայացնող բյուջեների նախագծերն են: Այսինքն՝ յուրաքանչյուր ոլորտի առանձին տնտեսություն ինքնուրույն է կազմում իր ծախսերի նախահաշիվները, որոնցով բնութագրվում է տվյալ ճյուղի կարևորությունը պետության կայունության,

տնտեսական աճի և զարգացման համար: Յուրաքանչյուր նախահաշիվ կազմվում է միայն տնտեսությունների ծախսերի հաշվով, որն արտահայտում է տնտեսավարող սուբյեկտների գործընթացների կարգավորման անընդհատ և ընդլայնված վերարտադրության պահանջներն ըստ հաշվետու տարվա շուկայական հարաբերությունները կարգավորող օրենքների: Հիմք ընդունելով տնտեսությունների նախահաշիվներով կազմված առանձին ճյուղերի բյուջեների տվյալները, ինչպես նաև պետական բյուջեի նախորդ տարվա կատարողական ակտերի ցուցանիշները, տվյալ հաշվետու տարվա ԱԺ-ի կողմից նորացված նորմաներն ու նորմատիվները, առկա ինֆլյացիայի տոկոսը՝ կազմվում է պետական բյուջեի նախագիծը, որը ներառում է.

1. ՀՀ Կառավարության բյուջետային ուղերձը:
2. ՀՀ պետական բյուջեի օրենքի նախագիծը:
3. ՀՀ ԿԲ-ի պաշտոնական եզրակացությունը (որը փաստացի ցուցանիշներ է արձանագրում բյուջեի նախագծի վերաբերյալ):

Պետական բյուջեի նախագծի վերը նշված երեք հիմնական բաժինները բնութագրում են նախագծի պահանջները, որոնք համարվում են կանխատեսումներ կամ ծրագրերի իրականացման համար հաշվարկվող պլաններ: Հետևաբար՝ նախագիծը գիտականորեն մշակված *Ֆինանսական պլան է*, որի համաձայն՝ պարտադիր հավասարակշռվում են եկամուտները և ծախսերը՝ կազմելով հաշվեկշիռ:

Պետական բյուջեի նախագծի առաջին բաժինը կառավարության բյուջետային ուղերձն է, որը ներառում է կամ իրենից ներկայացնում է կառավարության զեկույցը, որը վերաբերում է բյուջետային տարվա սոցիալ-տնտեսական զարգացման և հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնական ուղղություններին: Ուղերձը՝ կառավարության զեկույցը, բնութագրում է տվյալ տարվա բյուջեի կատա-

րումը և կատարումն ապահովող օբյեկտների նախագիծը: Այն ներառում է նաև պետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը և այդ իրավիճակը բնութագրող հիմնական ցուցանիշների կանխատեսումն առաջիկա երեք տարվա համար: Մի խոսքով՝ ուղերձը պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագծի բացատրագիրն է: Իսկ բացատրագիրը «ՀՀ պետական բյուջեի մասին» օրենքի նախագիծը հիմնավորող փաստաթղթերի ամբողջությունն է, որը ներառում է.

1. Պետական բյուջեի նախագծով նախատեսված եկամուտների, ծախսերի և դեֆիցիտի ֆինանսավորման հիմնավորումը, այդ թվում՝ դեֆիցիտի ֆինանսավորման նպատակով ներգրավվող վարկերի տրամադրման տոկոսադրույքները և օգտագործման ժամկետները: Բացատրագիրը ներկայացված ցուցանիշների համեմատական վերլուծությունն է նախորդ բյուջետային և ընթացիկ բյուջետային տարվա հաշվարկային ու սպասվելիք ցուցանիշների գծով:
2. «ՀՀ պետական բյուջեի մասին» օրենքով նախատեսված եկամուտների, ծախսերի և դեֆիցիտի համեմատական վերլուծությունը:
3. Բյուջեի նախագծով հիմնավորված եկամուտների կանխարգելումը, պլանավորումն ըստ հարկային և ոչ հարկային եկամուտների:
4. Պետական բյուջեից ֆինանսավորվող նպատակային ծրագրերի կատարման համար պահանջվող գումարների և առաջարկվող հատկացումների հիմնավորումը:

Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի նախագիծը կազմելիս կարևորվում է բյուջեի օրենքի նախագծի կառուցվածքը, ինչը ներառում է ԿԲ-ի պաշտոնական եզրակացությունը:

Հայաստանի Հանրապետության Կենտրոնական բանկի պաշտոնական եզրակացությունը փաստացի տվյալներ պարունակող փաստաթուղթ է, որտեղ ներկայացվում են եկամուտների ստացման գումարները՝ փաստացի մուտքերն օրական, ամսական, եռամսյակային և տարեկան կտրվածքով, ինչպես նաև Կենտրոնական բանկի բյուջեի հաշվից փաստացի ելքերը՝ նախագծին համապատասխան: Որպես պաշտոնական եզրակացություն՝ բացատրագիրը ներկայացվում է ԱԺ-ի քառօրյա նիստերում քննարկման և հաստատման: Հաստատված փաստաթուղթը, որպես նախագծի կազմման համար կարևոր ցուցանիշ, հիմք է ընդունվում հաջորդ բյուջետային տարին պլանավորելու համար: Ելնելով բացատրագրի հիմնավորումներից՝ բյուջեի մասին օրենքով եկամուտների և ծախսերի դասակարգմամբ նախագծվող բյուջեն հավասարակշռվում է, ապա դուրս է բերվում *դեֆիցիտը*՝ որպես հաշվարկված եկամուտներին գերազանցող ծախսերի ամբողջություն: Պետական բյուջեի դեֆիցիտը նախատեսվում և յուրաքանչյուր տարվա բյուջեի նախագծում ներկայացվում է որպես անհրաժեշտ ռազմավարական նշանակության ծախսերի հոդվածներ, որոնց համար պլանավորվում և ծրագրավորվում են դրանց ծածկման կամ մեղմացման աղբյուրները: ՀՀ ԿԲ-ի պաշտոնական եզրակացությունը ներառում է օրենքով սահմանված այլ դրույթներ և ցուցանիշներ, մասնավորապես՝ ՀՀ ԿԲ-ի ծախսերի նախահաշիվը, ինչպես նաև բյուջեն:

Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի մասին օրենքի նախագիծը կազմվում և ներկայացվում է ԱԺ-ի քննարկմանն ու հաստատմանը, ապա ընդունվում է օրենք՝ ՀՀ նախագահի հրամանագրով: Բյուջեի նախագիծը, ստանալով օրենքի ուժ, տրվում է կատարման ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություններին առընթեր գանձապետական համակարգի կողմից: Կազմված

նախագիծը, որպես պաշտոնական փաստաթուղթ, հրատարակվում է պաշտոնական տեղեկագրքերում, որի նպատակն է իրագեկել հանրությանը և երկրի կառավարող օղակին: Պետական բյուջեի նախագծի կառուցվածքը, որպես ծրագիր, կանխատեսված և հիմնավորված է այն հարցերի վերաբերյալ, որոնց լուծմամբ միանշանակ զբաղվում է կառավարությունը ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին: Կանխատեսումը (ծրագրավորում) առավել քան կարևոր է ֆինանսների բնագավառում, ըստ որի կանխատեսվում են մակրոտնտեսական ցուցանիշները՝ երկրի տնտեսության սոցիալ-տնտեսական ծրագիրը կամ տնտեսավարող սուբյեկտների առումով միկրոտնտեսական ցուցանիշները՝ ըստ բիզնես-ծրագրերի: Կանխատեսման միջոցով (ֆինանսական պլանի՝ նախագծի) ըստ մակարդակների հաշվի են առնվում ՀՆԱ-ի աճը, փողի արժեզրկման (սղանքի) չափը, գնաճը, համախառն արտադրանքի, համախառն եկամտի, շահույթի, ապրանքների գների և բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների սակագների, ինչպես նաև բնակչության եկամուտների ու ծախսերի աճը և այլ ցուցանիշներ:

Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի նախագիծը, լինելով ֆինանսական կառավարման կարևորագույն գործնական լծակ, վճռական դեր է կատարում երկրի տնտեսության վերակառուցման և կառուցվածքային փոփոխությունների համար, համալիր ծրագրերի իրականացման, գիտատեխնիկական պոտենցիալի ստեղծման, սոցիալական ոլորտի զարգացման և համապետական մյուս խնդիրների լուծման համար, ինչպես նաև կարևորվում է ֆինանսական անհրաժեշտ ռեսուրսներով ապահովելու գործում:

Ինչպես ցույց է տվել զարգացած երկրների երկարամյա փորձը, պետական բյուջեի դերը հսկայական է նաև գյուղատնտեսության հարատև զարգացում ապահովելու կարևոր ու պատասխանատու

գործում: Բյուջեի նախագծի եկամտային մասում պետական պարտադիր գանձումները էապես ազդում են համախառն ազգային արդյունքի մակարդակի վրա: Հարկերի կրճատմամբ կարելի է ազդել կուտակման նորմայի վրա, խրախուսել կամ սահմանափակել ինվեստիցիոն ակտիվությունը: Մակրոտնտեսական պահանջարկի վրա նմանատիպ ազդեցություն կարող են ունենալ նաև ծախսային մասի ընդլայնումը (պետական պատվերներ, սոցիալական ապահովում, կրթություն, պետական ծառայողների աշխատավարձ, էկոլոգիական միջոցառումներ, ուղղակի կապիտալ ներդրումներ և այլն), ինչն այս կամ այն չափով հանգեցնում է պահանջարկի, ինչպես ինվեստիցիոն, այնպես էլ սպառողական բաղադրամասերին: «Պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված 2009-2010 թվականների պետական բյուջեի նախագիծը ներկայացնենք աղյուսակի տեսքով, որտեղ ցույց կտրվեն *եկամուտների, ծախսերի և դեֆիցիտի* հոդվածներն ըստ կանխատեսումների ու երկու տարիների փոփոխության (աղ. 1):

Աղյուսակ 1

2009-2010 թթ. ՀՀ պետական բյուջեի նախագիծը (ըստ եկամուտների, ծախսերի, պակասորդի կազմի փոփոխության)

Հ/հ	Ցուցանիշները	Գումարը (հազ. դրամ)		Շեղում (+,-) (հազ. դրամ)
		2009 թ.	2010 թ.	
1	Եկամուտների գծով	905.400.595,0	676.658.343,0	-228.742.252,0
2	Ծախսերի գծով	945.449.770,0	859.666.208,3	-85.783.561,7
3	Դեֆիցիտ (պակասորդ)	40.049.175,0	183.007.865,3	+142.958.690,3

ՀՀ 2009-2010 թթ. համախմբված բյուջեն՝ ա) եկամուտների գծով հաստատել է 927,1 և 701,7 մլրդ դրամ՝ առանց միջբյուջետային փոխանցումներից ստացված մուտքերի, բ) ծախսերի գծով հաստատվել է 967,1 և 884,7 մլրդ դրամ՝ առանց միջբանկային փոխան-

ցումների, գ) դեֆիցիտը (պակասորդ) հաստատվել է 40,0 և 183,0 մլրդ դրամ: ՀՀ համայնքների 2009-2010 թթ. բյուջեների եկամուտները կկազմեն՝ ա) 50,1 և 82,3 մլրդ դրամ՝ ներառյալ պետական բյուջեից ստացվող պաշտոնական դրամաշնորհները, բ) ծախսերի գծով՝ 50,1 և 82,3 մլրդ դրամ: Ներկայացված երկու տարիների բյուջեների նախագծերի փոփոխությունը ուսումնասիրելով՝ պարզ է դառնում, որ 2010 թվականին, 2009 թվականի համեմատ, գրանցվել է նվազման տենդենց, և եկամուտները 27 %-ով պակաս են կանխատեսվել կամ 247,1 մլրդ դրամով նվազել են, ինչի պատճառը առաջիկա ճգնաժամային վիճակն է և այլ պատճառահետևանքային կապերի առկայությունը: Ուսումնասիրությունները պարզել են նաև 2009-2010 թթ. ՀՀ բյուջեի նախագծով կանխատեսված ծախսերի կառուցվածքը. 2010 թվին, 2009 թվականի համեմատ նվազել է 9 %-ով, և 945,5 մլրդ դրամից կազմել է 859,7 մլրդ դրամ, նվազման միտումը կազմել է 85,8 մլրդ դրամ: ՀՀ պետական բյուջեի պակասորդը (դեֆիցիտ) աճի միտում է գրանցել. աճը կազմել է 143,0 մլրդ դրամ, որը 2009 թվականի 40,1 մլրդ դրամից 2010 թվականին հասել է 183 մլրդ դրամի: Հայտնի է, որ բյուջեի մասին օրենքը բաղկացած է 15 հոդվածներից և յուրաքանչյուր հոդված հիմնավորված ձևով ներկայացնում է բյուջեի նախագծի կառուցվածքն ըստ գործառնական և տնտեսագիտական բովանդակության դասակարգման: Ներկայացնենք պետական բյուջեի նախագիծն ըստ նշված դասակարգման և համապատասխան բաժինների խմբավորման, որտեղ առանձնացված են եկամուտներն ըստ գոյացման աղբյուրների, և ծախսերը՝ ըստ գործառնական դասակարգման:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ 2010 թ. բյուջեի նախագծի կազմի այսպիսի փոփոխությունը կնվազեցնի կառավարող ապարատի լիազորությունների դերը պետության խնդիրների

լուծման գործում: Իսկ 183,0 մլրդ դրամ դեֆիցիտի հարթեցման նպատակով կանխատեսված են ֆինանսավորման հետևյալ միջոցները:

Աղյուսակ 2

Դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները 2010 թ.
դրությամբ (նախագիծ)

Հ/հ	Պետական բյուջեի դեֆիցիտի (պակասուրդ) ֆինանսավորման աղբյուրները	Գումարը (հազ. դրամ)
	<i>Ընդամենը պակասուրդ, այդ թվում՝</i>	<i>183.007.865,3</i>
Ա	Ներքին աղբյուրներ	90.593.859,0
Բ	Արտաքին աղբյուրներ	92.414.006,3

Աղյուսակ 3

ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների կազմը 2010 թ. դրությամբ՝
ըստ զոյացման աղբյուրների (նախագիծ)

Հ/հ	ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները	Գումարը (հազ. դրամ)
	<i>Ընդամենը եկամուտներ, այդ թվում՝</i>	<i>676.658.343,0</i>
1	Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր	533.000.000,0
2	Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ	105.234.500,0
3	Պաշտոնական դրամաշնորհներ	15.029.233,0
4	Այլ եկամուտներ	23.394.610,0

ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի կազմը 2010 թ. դրությամբ՝
ըստ գործառնական դասակարգման (նախագիծ)

Հ/հ	Բաժին	Խումբ	Դաս	Ցուցանիշները	Գումարը (հազ. դրամ)
1	2	3	4	5	6
			01-06	<i>Ընդամենը ծախսեր, այդ թվում՝</i>	<i>859.666.208,3</i>
1	01	01	-/-	Ընդհանուր բնույթի հան- րային ծառայություններ	119.213.333,7
2	02	01	-/-	Պաշտպանություն	116.291.600,4
3	03	01	-/-	Հասարակական կարգ, անվտանգություն և դա- տական գործունեություն	55.891.716,2
4	04	01	-/-	Տնտեսական հարաբե- րություններ	86.088.537,8
5	05	01	-/-	Շրջակա միջավայրի պաշտպանություն	4.864.983,6
6	06	01	-/-	Բնակարանային շինա- րարություն և կոմունալ ծառայություններ	46.061.026,4
7	07	01	-/-	Առողջապահություն	55.133.419,7
8	08	01	-/-	Հանգիստ, մշակույթ և կրոն	15.727.374,2
9	09	01	-/-	Կրթություն	95.634.044,1
10	10	01	-/-	Սոցիալական պաշտպա- նություն	242.372.115,5
11	11	01	-/-	Հիմնական բաժիններից չդասվող պահուստային հիմնադրամներ	22.388.056,7

ՀՀ պետական բյուջեի ֆինանսավորվող ծախսատեսակներն ըստ
ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման (նախագիծ)

Հ/հ	Ցուցանիշները	Գումարը (հազ. դրամ)
	<i>Ընդամենը ծախսեր, այդ թվում՝</i>	<i>859.666.208,3</i>
1	Ընթացիկ ծախսեր	736.652.741,5
2	Աշխատանքի վարձատրություն	67.903.335,8
3	Ծառայությունների և ապրանքների ձեռքբերում	157.502.062,9
4	Տոկոսավճարներ	38.257.728,8
5	Սուբսիդիաներ	17.590.342,0
6	Դրամաշնորհներ	65.099.362,2
7	Սոցիալական նպաստներ և կենսաթոշակներ	241.059.982,1
8	Այլ ծախսեր	149.239.927,7
9	Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություն	123.013.466,8
10	Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր	123.027.756,8
11	Հիմնական միջոցներ	123.027.756,8
12	Շենքեր և շինություններ	114.987.622,1
13	Մեքենաների և սարքավորումների ձեռքբերում, պահպանում և հիմնանորոգում	7.282.120,9
14	Այլ հիմնական միջոցներ	758.013,8
15	Ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքեր	(14.290,0)

ՀՀ պետական բյուջեի նախագիծն ըստ ներկայացված ցուցանիշների քննարկվում և հաստատվում է ԱԺ պատգամավորական խմբերի կողմից: Բյուջեի ծախսային մասի ընդլայնումն այս կամ այն չափով համապատասխանեցվում է շուկայի պահանջարկին՝ ինչպես տեղական, այնպես էլ օտարերկրյա ներդրումային քաղաքականությանը համապատասխան:

1.2. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ԿԱԶՄՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի մշակման և կազմման աշխատանքները վարչապետի որոշմամբ իրականացվում են կառավարության կողմից՝ նախատեսված ժամկետներում, այն է՝ հուլիսի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ: Պետական բյուջեի նախագծի կազմումը, որպես ֆինանսական ծրագրավորում կամ, այլ կերպ ասած, պլանի կազմում, հավասարակշռվածության ապահովման գործընթաց է, որն իրականացվում է ֆինանսական ռեսուրսների ձևավորման և դրանց բաշխման շրջանակներում: Ընդ որում՝ տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից կատարվում է ֆինանսների՝ եկամուտների և ծախսերի բաշխում, իսկ մակրոտնտեսական կամ պետական մակարդակով՝ եկամուտների և ծախսերի վերաբաշխում:

Շուկայական տնտեսության պայմաններում կարևոր նշանակություն ունի ֆինանսների պլանավորումը. ֆինանսները բաշխելու կամ վերաբաշխելու համար հարկավոր է կազմել ֆինանսական պլան, որով նախատեսվում են տարեկան եկամուտները՝ ըստ աղբյուրների, և ծախսերը՝ ըստ ուղղությունների, այսինքն՝ կազմվում է հաշվեկշիռ: Այդ նպատակով բյուջետային համակարգի ֆինանսական ապարատի՝ ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունների կողմից նախապես մշակվում է ֆինանսական պլանի՝ բյուջեի նախագծի կազմման մեթոդաբանություն: Նախագծի կազմման աշխատանքներին մասնակցում են պետական բոլոր մարմինները՝ հիմք ընդունելով տնտեսության առանձին ճյուղերի՝ արդյունաբերության, կապի, տրանսպորտի, կրթության, առողջապահության, գիտության, պաշտպանության և այլ ոլորտների բյուջեների նախագծերի հաստատված ցուցանիշները, կատարողական ակտերի ու հաշվետվությունների, հարկերի ու վճարների ցուցանիշները, ինչպես

նաև հարկային ու մաքսային ծառայությունների ամփոփ տվյալները՝ բացի գաղտնիք պարունակող պետական ծառայողական ծախսերի ցուցանիշներից: Գաղտնիք պարունակող ծախսային հոդվածները բացված տեսքով ներկայացվում են ԱՄԺ-ին առանձին փակ ծրարով, որի քննարկումը և պլանավորման աշխատանքները, ինչպես նաև հաշվարկված ցուցանիշները չեն հրապարակվում:

Ֆինանսական պլանավորումը բյուջետային համակարգում կատարվում է որոշակի մեթոդներով: Այն պահանջում է կոնկրետ եղանակ, ցուցանիշների հաշվարկման հմտություններ, որոնք հիմնված են մաթեմատիկական տրամաբանության վրա: Պետական բյուջեի նախագիծը կազմվում է հետևյալ մեթոդներով.

- ❖ *ավտոմատ մեթոդ,*
- ❖ *վիճակագրական մեթոդ,*
- ❖ *անմիջական գնահատման մեթոդ,*
- ❖ *ծրագրավորման, պլանավորման մեթոդ ,*
- ❖ *զրոյական մեթոդ,*
- ❖ *մրցութային մեթոդ:*

Ավտոմատ մեթոդի դեպքում նոր կանխատեսումներ չեն կատարվում, այլ նախորդ տարվա բյուջեի ցուցանիշները ավտոմատ կերպով, երբեմն՝ որոշակի ճշգրտումից հետո տեղափոխվում են նոր բյուջեի նախագիծ, եթե նախորդ տարվա ցուցանիշները բավարար պայմաններ են ապահովել տնտեսության զարգացման ու ընդլայնման համար: Ըստ էության՝ այս մեթոդը գրեթե չի կիրառվում, բացառությամբ առանձին դեպքերի, երբ հստակ հայտնի է, որ համապատասխան ծախսերը նույն ծավալով պետք է կատարվեն նաև հաջորդ տարում:

Վիճակագրական մեթոդի դեպքում նոր բյուջեի նախագծի ցուցանիշները հաշվարկվում են նախորդ տարիների ցուցանիշների մե-

թողների հիման վրա: Այդ նպատակով կազմվում են վիճակագրական շարքեր, որոնց միջոցով հաշվարկվում է եկամուտների, ծախսերի և դեֆիցիտի առանձին տեսակների դինամիկան:

Ամմիջական գնահատման մեթոդի ժամանակ բյուջեի նախագծում ճշգրտվում են արդեն հաշվարկված ցուցանիշները՝ ըստ տվյալ պահին երկրի տնտեսության մեջ կատարվող փոփոխությունների: Այսինքն՝ նախորդ երկու մեթոդներից որևէ մեկով հաշվարկված բյուջեի նախագիծը ճշգրտվում է՝ հիմք ընդունելով ՀՀ պետական բյուջեի մասին ընդունված տվյալ տարվա օրենքը, ինչպես նաև տվյալ պահին երկրում տիրող քաղաքական և տնտեսական իրավիճակներից ելնելով՝ խախտված օրենքների վերահրապարակումը՝ որպես ազդող գործոն և, հաշվի առնելով այդ գնահատումները, կատարվում է տվյալ պահին տարվա հաջորդ ժամանակաշրջանը ճշգրտելու աշխատանքներ:

Ծրագրավորման, պլանավորման մեթոդի ժամանակ կիրառվում են մի շարք նորմատիվներ կամ նոր չափանիշների համակարգ, որոնք ներառում են՝

- ❖ հանրապետական չափանիշները,
- ❖ ճյուղային չափերն ու չափանիշները,
- ❖ տնտեսավարող սուբյեկտների հումք և նյութերի սպառման չափերը,
- ❖ տեղական չափորոշիչները և այլն:

Համապետական չափերն ու չափանիշները միասնական են ու կիրառվում են երկրի ամբողջ տարածքում: Դրանց մեջ ներառվում են հարկադրույքները՝ ըստ հարկատեսակների, մաքսատուրքերի և պետական տուրքերի չափը, սոցիալական վճարները, գործուղման ծախսերի, հիմնական միջոցների մաշվածության չափը և այլն: Պլանավորման մեթոդի ժամանակ անհրաժեշտ է տեղեկանալ տնտեսա-

վարող սուբյեկտների թվին, նրանց շահույթի չափերին կամ մակարդակը, դրամական հոսքերի չափերին, գույքի արժեքի, կոմունալ-կենցաղային ծախսերի նորմաներին և այլն: Այս մեթոդը ամենակիրառելի մեթոդներից է, որի ժամանակ մախ հաշվարկվում է բյուջեի ծախսային հոդվածները, ապա եկամուտների ցուցանիշները համապատասխանեցնում են ըստ գոյացման աղբյուրների և հավասարակշռում են բյուջեն, որպես հաշվեկշիռ: ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորման ժամանակ հաշվի են առնվում աշխատավարձի ամսական պաշտոնական դրույքերը, գործուղման ծախսերի, կենսաթոշակային, ընտանեկան, գործազրկության մպաստների և սոցիալական վճարների չափերը: Պլանավորումն իրականացվում է երեք փուլով. *առաջին փուլում* սահմանվում են ընդհանուր մպատակներին հասնելու մեթոդիկան և դրա համար անհրաժեշտ ու ընդհանուր ռեսուրսները: *Երկրորդ փուլում* որոշվում են ծրագրերի առաջադրվող ժամկետները և այդ ծրագրերի համար անհրաժեշտ ռեսուրսները: *Երրորդ փուլում* տեղի է ունենում անմիջական բաշխում ծրագրերի միջև:

Ձրոյական մեթոդի հիմքում ընկած են մի շարք սկզբունքներ, որոնց համաձայն մախորդ ցուցանիշները, որոնք չեն ապահովել կամ բավարարել մախատեսված ծախսերը չեն կատարվել պահանջին համապատասխան, ապա այդ ցուցանիշները լրիվ վերանայվում և հաշվարկվում են նորովի: Այս դեպքում բոլոր հոդվածները բաժիններում վերահաշվարկվում են նոր նորմաներով և նորմատիվներով, ապա ծրագրերից հանվում են հնացած և տվյալ պահին պակաս կարևոր մասերը, որոշվում է առաջիկա, ռազմավարական նշանակություն ունեցող հարցերի մշակումը:

Մրցութային մեթոդի դեպքում ընտրամքային կարգով որոշվում են առաջավոր ծրագրերը և դրանց նկատմամբ սահմանվում է ֆի-

մանսավորման նոր կարգ: Այս մեթոդը հիմնականում կիրառվում է գիտության բնագավառում, երբ քննարկվում են տարբեր գիտական կոլեկտիվների կամ խմբերի կողմից ներկայացված գիտական ծրագրերը և մրցույթով անցած լավագույն առաջարկները ֆինանսավորվում են բյուջեի կողմից՝ ըստ ծրագրերի չափանիշների:

Գոյություն ունի մաս հաշվարկավերլուծական մեթոդ, որն իրականացվում է ֆինանսական ցուցանիշների վերլուծության հիման վրա, և ըստ որի հաշվարկվում է ցուցանիշների մեծության փոփոխության չափը (ավելացում կամ նվազեցում): Հաշվարկավերլուծական մեթոդը կիրառվում է այն դեպքում, երբ բացակայում են տեխնիկատնտեսական չափանիշները, իսկ ֆինանսական ցուցանիշների միջև փոխադարձ կապը կարող է սահմանվել անուղղակի՝ դինամիկ կարգով, ըստ տարիների վերլուծության:

Կան պլանավորման-կանխատեսման մի շարք մեթոդներ, որոնք կիրառելիս հաշվի են առնվում խնդրի լուծման պայմանները:

ՀՀ պետական բյուջեի նախագիծը (ֆինանսական պլան) կազմվում է երկու կտրվածքով.

1. Երկրի ֆինանսական պլանի կազմում, որն իր արտացոլումն է գտնում պետական բյուջեում և համարվում է երկրի ֆինանսական պլանը, այսինքն եկամուտների և ծախսերի հաշվեկշիռ: Այն կազմվում է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունների կողմից՝ երկրի սոցիալ-տնտեսական եռամյա պլանի հիման վրա: Այդ նպատակով նախարարությունները համագործակցում են հարկային պետական ծառայության, մաքսային պետական կոմիտեի, Կենտրոնական բանկի, Գնումների պետական գործակալության և մյուս կենտրոնական ու ճյուղային նախարարությունների հետ: Պաշտոնական տրանսֆերտների չափը նախատեսվում է միջպետական, ինչ-

պես նաև միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների հետ համաձայնագրերով:

2. Ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսական պլանի կազմում՝ նույն սկզբունքներով ու մեթոդներով, սակայն տարածքային մասշտաբով նախատեսվում է համայնքի տարեկան ֆինանսական պլանը (տեղական բյուջեի նախագիծ), որն իր բնութագիրն է ստանում տվյալ համայնքի ղեկավարի քառամյա ծրագրով կազմված տարեկան բյուջեում: Ընդ որում տեղական՝ համայնքային բյուջեները կազմվում են պետական բյուջեի հաստատումից առաջ կամ հետո, որն էլ հաստատվում է ավագանիների նիստում: Պետական բյուջեի նախագծում պլանավորվում են նախատեսվող դոտացիաները, սուբվենցիաները և պաշտոնական տրանսֆերտները: Ծախսային մասում նախատեսվում է գյուղապետարանի, թաղապետարանի տարեկան ընթացիկ ծախսերն ըստ ծախսերի դասակարգման և գործող նորմաների՝ հաշվի առնելով առկա ինֆլյացիայի տոկոսը:

1.3. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԵՎ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

Շուկայական հարաբերությունների պայմաններում գործնականորեն իրենց լուծումն են ստանում պետական և տեղական, այսուհետև՝ *համախմբված*, բյուջեի կազմման, քննարկման ու հաստատման գործընթացները, որոնք հստակորեն ձևակերպված են ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին նոր օրենքում: Այս օրենքով ՀՀ բյուջետային համակարգի մեջ մտնող բոլոր բյուջեների նախագծերի կազմման, քննարկման ու հաստատման գործընթացներում նախատեսվում է իրական, փաստացի ցուցանիշների ապահովում: Այսպես՝ պետական բյուջեի կազմման, քննարկման ու հաստատման կարգը սահմանում և կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն մարմինը (և՛ օրենսդիր, և՛ գործադիր), այն է՝ *Ազգային ժողովը և նախարարների խորհուրդը*՝ հանձնա *վարչապետի*: Մարզային, քաղաքային և գյուղական մարմինները, ինչպես արդեն նշել ենք, ինքնուրույն են կազմում և հաստատում իրենց տարածքների բյուջեները:

ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին օրենքում նշվում է, որ բյուջեների (համախմբված բյուջե) նախագծերը կազմվում են որպես ֆինանսական պլան, որտեղ նախ հաշվարկվում են ծախսերի նախահաշիվներն ըստ բյուջետային հիմնարկների, ապա՝ ըստ նախարարությունների, գերատեսչությունների և համայնքների: Բացի այդ՝ ՀՀ պետական բյուջեի նախագիծը քննարկվում է նախարարների խորհրդում, իսկ վերջնականապես քննարկվում և հաստատվում է Ազգային ժողովի նստաշրջաններում: Ընդ որում՝ մինչև ԱԺ-ի քառօրյա նիստերում բացեիքաց քննարկումները՝ պետական բյուջեի նախագիծը մանրամասնորեն քննարկվում, հաշվարկվում, վերահաշվարկվում, ճշտվում և հավանության է արժանանում ԱԺ-ի և տեղա-

կան ինքնակառավարման մարմիններին կից գործող ֆինանսավարկային և հարկաբյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովների կողմից: Քառօրյա նստաշրջանների ժամանակ պատգամավորները ներկայացնում են տարբեր տարածաշրջաններում առկա թերությունները, բացթողումները, դիմում-բողոքները, իրենց կողմից ուսումնասիրությունների արդյունքները՝ պահանջ ներկայացնելով կառավարությանը՝ նախագծում փոփոխություններ, ավելացումներ կատարելու, ինչպես նաև նախագծի կազմման գործընթացում տեղ գտած թերությունները վերացնելու վերաբերյալ: Այդ աշխատանքներին մասնակցում են նաև ՀՀ Կենտրոնական բանկը, հարկային պետական ծառայությունը, ինչպես նաև մաքսային պետական կոմիտեն և պետական գնումների գործակալությունը:

Գոյություն ունի պետական բյուջեի քննարկման ու հաստատման նորացված կարգ՝ որպես բյուջետային գործընթացի փուլեր, որն ունի որոշակի ժամկետ, և սահմանվում է ՀՀ Սահմանադրության 76-րդ հոդվածի համաձայն: Ազգային ժողովը Կառավարության ներկայացմամբ բացեիքաց քննարկումներից հետո պատգամավորների մասնակցության ձայների 50+1 ձայնի իրավունքով փակ քվեարկությամբ հաստատում է պետական բյուջեն մինչև հաջորդ բյուջետային տարվա սկիզբը:

ՀՀ Սահմանադրության 90-րդ հոդվածի որոշմամբ Կառավարության՝ ի դեմս ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունների, կազմած բյուջետային ցանկը (նախագիծ) ներկայացնում է ԱԺ-ի քննարկմանը՝ բյուջետային տարվա ավարտից 60 օր առաջ, այսինքն՝ նոյեմբերի 1-ին: ԱԺ-ի պատգամավորների առանձին խմբերում նախագծի առանձին բաժինների ցուցանիշները վերահավարկում և ճշգրտում են: Հաշվի առնելով գործող նորմատիվային չափորոշիչները, մեկ միավոր ծախսերի և ընդհանուր հանրագումարներ

րի հաշվարկների ու հատկացումների նպատակային ուղղվածությունը՝ կազմված նախագծի ցուցանիշները ներկայացվում են քննարկման ԱԺ-ի քառօրյա նիստերում, որտեղ տարբեր խմբակցությունների կողմից տրվում է հարց ՀՀ Կառավարությանը, պարզաբանվում են բյուջետային ծախսերի, եկամուտների և դեֆիցիտի վերաբերյալ տարբեր հիմնավորումներ: Եթե պետական բյուջեի հաստատման վերաբերյալ առաջանում են վիճելի, անհամաչափելի հարցեր, թերություններ կամ անճշտություններ, ապա ԱԺ-ն անվստահություն է հայտնում գործող Կառավարությանը՝ պահանջելով ժամանակից շուտ հանձնել լիազորությունները:

Ճշտված և հաստատված բյուջեի նախագիծը ներկայացվում է Հայաստանի Հանրապետության նախագահի հաստատմանը: ՀՀ նախագահի կողմից 20-օրյա ժամկետում կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքում քննարկվում են նախագծի ցուցանիշները և, եթե պարզվում են անճշտություններ, ապա այն վերադարձվում է Ազգային ժողով՝ 30-օրյա ժամկետում վերահաշվարկ կատարելու համար:

ԱԺ-ի կողմից վերահաշվարկված և ճշտված բյուջեի նախագիծը հաստատում է ՀՀ նախագահը: Հաստատված բյուջեի նախագիծը ստանում է օրենքի ուժ և տրվում է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություններին առընթեր գանձապետարանի կատարմանը: Օրենքի ուժ ստացած նախագիծը հրապարակվում է հեռուստատեսությամբ, մամուլում, ռադիոյով, պաշտոնական տեղեկագրերում, ինտերնետային հատուկ կայքերում:

ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի կազմման քննարկումներին մասնակցում է նաև ՀՀ Կենտրոնական բանկը, որտեղ գտնվում է Պետական բյուջեի հաշիվը: Կենտրոնական բանկն իրականացնում է Կառավարության բանկային սպասարկումը, և հանդիսանում է Կա-

ռավարության ֆինանսական գործակալն ու խորհրդատուն: ՀՀ Կենտրոնական բանկը օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված կարգով անվճար իրականացնում է Կառավարության բանկային սպասարկումները: Պետական բյուջեի նախագիծը կազմելիս Կառավարությունը կամ նրա կողմից լիազորված պետական մարմինը խորհրդակցում է ԿԲ-ի հետ պետական բյուջեի նախագծին առնչվող հարցերի, այդ թվում՝ նախատեսվող ներքին և արտաքին պետական փոխառությունների օգտագործման, դրանց գոյացման աղբյուրների, ծավալների, ժամկետների և պայմանների, ինչպես նաև ազատ միջոցների օգտագործման ուղղությունների և նպատակների վերաբերյալ: ՀՀ Կենտրոնական բանկը պետական բյուջեի նախագծի վերաբերյալ Կառավարությանն է ներկայացնում պաշտոնական եզրակացություն, և այն հանձնվում է ԱԺ-ին քննարկման:

ԹԵՄԱ 2. ՀՀ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԸ

2.1. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Բյուջետային գործընթացը յուրաքանչյուր բյուջետային տարվա բյուջեները կազմելու, քննարկելու, հաստատելու և կատարելու, դրանց տարեկան հաշվետվությունը հաստատելու ուղղությամբ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ օրենքով կանոնակարգված գործունեությունն է: Հասկանալի է, որ բյուջետային գործընթացի այսպիսի սահմանումը կիրառելի է պետության կառավարման աստիճանակարգի բարձր մակարդակներում:

Բյուջետային գործընթացը ներառում է՝ *1) բյուջեների կատարումը* և *2) բյուջեների նախագծումը*, որոնք իրականացվում են միևնույն հաշվետու տարվա ընթացքում՝ հունվարի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ: Միաժամանակ այս երկու գործընթացները բնութագրում են տվյալ բյուջետային տարվա կատարումը և հաջորդ տարվա բյուջեի նախագծի կանխատեսումներն ըստ փուլերի: Հետևաբար՝ բյուջետային գործընթացն ընդգրկում է բյուջեների կազմման, քննարկման, հաստատման և կատարման փուլերը, որոնք, ըստ էության, արտահայտում են բյուջետային պլանավորման բուն բովանդակությունը: Բացի այդ՝ բյուջետային գործընթացի միջոցով լուծվում են մի շարք գործնական խնդիրներ, որոնք վերաբերում են բյուջետային առանձին օղակների եկամուտների ստացմանը և բյուջետային հատկացումների բաշխման ու օգտագործման ուղղություններին:

Առաջին գործընթացը՝ բյուջեի կատարումը, իրականացվում է հինգ փուլով՝ ա) օրական, բ) ամսական, գ) եռամսյակային, դ) կիսամյակային, ե) տարեկան, որոնք սահմանված են օրենսդրությամբ,

և կատարվում են ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություններից առընթեր գանձապետարանի կողմից:

Բյուջեների կատարումն իրականացվում է երեք ուղղություններով՝ ա) *գանձապետական*, բ) *բանկային կամ դրամարկղային*, գ) *խառը տիպի*: Գանձապետական եղանակով բյուջեների կատարման պատասխանատուն կենտրոնական գանձապետարանի գլխավոր գանձապետն է: Բանկային կամ դրամարկղային եղանակով բյուջեի կատարումն իրականացվում է անկանխիկ հաշվարկների սկզբունքներով՝ առևտրային բանկերի թղթակցային հաշիվներով: Պետական և տեղական բյուջեների դրամարկղային կատարումը ՀՀ Կենտրոնական բանկի պարտականությունն է, քանի որ բյուջեի հաշվարկային հաշիվը գտնվում է ՀՀ ԿԲ-ում, ապա ԿԲ-ը, մասնակցելով բյուջեների կատարմանը, ապահովում է վերահսկողություն բյուջեի փաստացի կատարման գործում:

Բյուջեների կատարման խառը տիպն ընդգրկում է և՛ գանձապետական, և՛ բանկային եղանակների համատեղ կատարում, որն այսօր իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետությունում: Բնական է, որ բյուջեների կատարման համակարգի ընտրությունը մեծապես կախված է տվյալ երկրի տնտեսական համակարգից:

Շուկայական հարաբերությունների պայմաններում պետական բյուջեի կատարման կազմակերպման գործառույթը փոխանցվեց առևտրային բանկերին, և լուծվեցին պետության առջև ծառացած բազմաթիվ խնդիրներ՝ կապված իրեն պատկանող դրամական միջոցների կառավարման հետ: Նման իրավիճակում բյուջեների կատարումը կազմակերպելու համար համակարգի փոփոխությունը համապատասխանեցվում է տնտեսական համակարգի հետ, այդ տեսակետից փոփոխված և փորձարկված համակարգ կարող է դիտարկվել գանձապետարանը: Գանձապետարանը պետական ծախ-

սերի կառավարման համակարգի բաղկացուցիչ մասն է՝ բարեփոխումների իրականացման շրջանակներում: Գանձապետարանը բյուջեների կատարման կազմակերպման և պետական պարտքի կառավարման գործառույթներ իրականացնող համակարգ է և տարբեր ձևափոխումներով գործում է այնպիսի երկրներում, որոնք ակնկալում են դրա ներդրմամբ բյուջեների կատարման մակարդակի բարձրացում, որն արտահայտվում է ինչպես եկամուտների, այնպես էլ ծախսերի մասով և տնտեսությունների բարելավման վիճակով: Գանձապետարանի հիմնական գործառույթներն են.

- 1. Բյուջեների կատարման կազմակերպումը, բյուջետային ծախսերի նկատմամբ հսկողությունը:*
- 2. Պետական պարտքի հետ կապված գործառնությունների կազմակերպումը:*

Այս գործառույթների իրականացման միջոցով ակնկալվում է բյուջեների կատարման կազմակերպման, պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության բարձրացում, ինչպես նաև պետական ծախսերի կառավարման և հաջորդ փուլերում որոշումների կայացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվության ապահովում:

Բյուջետային *երկրորդ* գործընթացը պետական բյուջեի նախագծումն է, որն իրականացվում է չորս փուլով՝ *ա) կազմում, բ) քննարկում, գ) հաստատում, դ) հրապարակում:*

Պետական բյուջեի նախագիծը կազմվում է հաշվետու տարվա հուլիսի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ, ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունների բյուջետային վարչություններում՝ հիմք ընդունելով առանձին նախարարությունների կողմից կազմված և տվյալ ոլորտը ներկայացնող բյուջեների նախագծերի տվյալները: Բացի այդ՝ նախագծի կազմման համար օգտագործվում են տվյալ տարվա համար սահմանված և ԱԺ-ի կողմից հաստատ-

ված նորմատիվային ցուցանիշները, ինչպես նաև հաշվի է առնվում տվյալ տարվա ինֆլյացիայի տոկոսը:

Երկրորդ փուլը՝ պետական բյուջեի նախագծի քննարկումն է, որն իրականացվում է ԱԺ-ի կողմից, երբ կազմված բյուջեն հաշվետու տարվա նոյեմբերի 1-ին ներկայացվում է քննարկման, ապա պատգամավորների առանձին խմբակցությունների կողմից վերահաշվարկվում, ստուգվում և ճշգրտվում են նախագծի առանձին ցուցանիշներ: Քննարկումները նպատակաուղղված են պետական ու տեղական բյուջեների կանխատեսումներին՝ տնտեսական և սոցիալական զարգացման ծրագրերի ցուցանիշներն ու ամփոփ ֆինանսական հաշվեկշիռը կարգավորելու նպատակով:

Երրորդ փուլը նախագծի հաստատումն է, որն իրականացվում է փակ քվեարկությամբ՝ Ազգային ժողովի պատգամավորների մասնակցության ձայների մեծամասնությամբ, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության նախագահի կողմից:

Չորրորդ փուլը նախագծի հրապարակումն է մամուլում, հեռուստատեսությամբ, ռադիոյով և առանձին վերլուծական ու պաշտոնական տեղեկագրերում:

ՀՀ պետական բյուջեի այս երկու գործընթացներն ունեն ինքնուրույն նշանակություն՝ հայտնաբերել չօգտագործված նյութական ու ֆինանսական ներքին պահուստները և դրանք հանրապետության տնտեսական ու սոցիալական զարգացման կարիքներին լրացուցիչ կարգով ծառայեցնել:

Ընդհանրապես, բյուջեների այս երկու գործընթացների փուլերում ճշգրտվում, փոփոխության են ենթարկվում հանրապետության տնտեսական ու սոցիալական զարգացման պետական ծրագրերի առանձին ցուցանիշներ: Մեկ անգամ ևս ստուգվում են այդ ծրագրերի առանձին բաժինների հաշվեկշռային փոխկապակցությունները՝

ըստ որի ծախսերի բյուջետային ֆինանսավորումն իրականացվում է ծրագրի ցուցանիշների փաստացի կատարման աստիճանին համապատասխան, և այդ ամենի հիման վրա բացահայտվում են ֆինանսական ռեսուրսների ավելացման և ծախսերի նպատակային ու խնայողաբար օգտագործման գործընթացը:

ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին նոր օրենքը, որն ընդունվել է 1997 թ. և յուրաքանչյուր տարի վերանայվում ու փոփոխություններով հրապարակվում է, ընդգրկում է շուկայական էկոնոմիկային անցնելու կանոնակարգ, քաղաքական անկախության և տնտեսական ինքնուրույնության ու ինքնաֆինանսավորման գործընթացների կատարման հարցեր: Այդ գործընթացները հիմնված են հանրապետության տնտեսական և քաղաքական նոր կարգավիճակի պայմաններում բյուջետային համակարգի էության, կառուցվածքի ու սկզբունքների վրա: Բյուջետային օրենսդրությամբ առանձնակի ուշադրություն է դարձվում բյուջետային կարգապահության ամրապնդման հարցերին, քանի որ բյուջեների եկամուտների և ծախսերի կատարումը տեղի է ունենում ոչ թե ինքնաբերաբար, այլ այդ գործընթացը կարգավորվում է որոշակի իրավական նորմերի միջոցով: Կարևորվում է բյուջեների հասանելիք գումարների ժամանակին կենտրոնացումը և գանձման կազմակերպումը, որոնք կատարվում են պարտադիր վճարումների ձևով: Այդ գումարների ոչ ժամանակին և ոչ լիրվ վճարումը կամ թաքցնումը հանգեցնում է պետական իրավական պատժամիջոցների կիրառման (տույժերի, տուգանքների կիրառում, դատական պատասխանատվություն և այլն):

Ելնելով յուրաքանչյուր բյուջետային տարվա կամ պլանավորվող ցուցանիշների տնտեսական ու սոցիալական զարգացման առանձնահատկություններից՝ «Պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրեն-

քում կատարվում են վերաձևակերպումներ առանձին հոդվածներով, որոնք վերաբերում են պետբյուջեի երկու գործընթացներին էլ:

Ինչպես արդեն նշվել է, պետական բյուջեն հաստատվում է Հայաստանի Հանրապետության ԱԺ-ի կողմից՝ բյուջետային տարվա համար, իսկ պետական բյուջեի կատարման պատասխանատուն ՀՀ Կառավարությունն է: Պետական բյուջեի կատարումը կանոնակարգելու նկատառումով ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը կազմակերպում է ըստ եռամսյակների պետական բյուջեի ծրագրի նախագիծը կազմելու և այն Կառավարության հաստատմանը ներկայացնելու գործընթացը: Կազմակերպում ասելով նկատի ունենք եռամսյակային ծրագրի նախագծերը կազմելու ընթացակարգերի մշակումը և մշակված նախագիծը Կառավարության հաստատմանը ներկայացնելը:

**2.2. ՀՀ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԱԾ
ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄՈՒՄԸ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ
ԵՎ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ**

Հայաստանի Հանրապետության պետական ու տեղական բյուջեների կատարման ու դրանց ենթակա հիմնարկների ֆինանսական գործունեության վերաբերյալ հաշվետվությունների կազմման, ներկայացման և ամփոփման գործընթացը բնութագրվում է մի շարք տեղեկատվական ցուցանիշներով, այդ թվում՝ հաշվետվությունների կազմման ընդհանուր դրույթներով: Այդպիսի հաշվետվություններ են ՀՀ պետական ու տեղական (համայնքային) բյուջեների կատարման, ինչպես նաև բյուջետային հիմնականների ֆինանսական գործունեության վերաբերյալ որոշակի պարբերականությամբ և բովանդակությամբ ներկայացվող վերլուծական ու թվային տեղեկատվությունը: Հաշվետվությունների ներկայացման հաշվետու ժամանակահատվածը տվյալ ֆինանսական տարվա այն ժամանակահատվածն է, որի ընթացքում իրականացված գործառնությունների վերաբերյալ տվյալները դրանց ավարտի դրությամբ ներկայացվում են Կառավարությանը: Ֆինանսական աշխատանքների հաշվետու ժամանակահատվածի ավարտը համարվում է հաշվետու տարվա դեկտեմբերի 31-ը՝ այդ ժամանակահատվածի վերջին օրվան հաջորդող օրը: ՀՀ բյուջեների կատարման ֆինանսական գործունեության մասին հաշվետվությունները ներկայացվում են երեք հիմնական մասով՝ *տիտղոսային, թվային, վերլուծական:*

Հաշվետվության տիտղոսաթերթում ներկայացվում է հետևյալ տեղեկատվությունը՝

- ա) հաշվետվության անվանումը,*
- բ) հղում տվյալ հաշվետվության օրինակելի ձևին,*

զ) տեղեկություններ հաշվետու ժամանակահատվածի վերաբերյալ (որպես հաշվետու ժամանակահատվածի սկիզբ՝ հաշվետու տարվա առաջին օրը, և որպես հաշվետու ժամանակահատվածի ավարտ՝ հաշվետու ժամանակահատվածի վերջին օրվան հաջորդող օրը):

Տիտղոսաբերթում ներկայացվում են հաշվետու մարմնի անվանումը և փոստային հասցեն, մարզի կամ համայնքի բյուջետային ծախսերի տարածքային դասակարգման համապատասխան կոդը: Եթե հաշվետու մարմինը բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչ չէ (այսուհետև՝ ԲԳԿ), ապա նշվում է վերջինիս վերադաս ԲԳԿ-ի անվանումը և կոդը: Այստեղ է նշվում նաև հաշվետու մարմինը սպասարկող ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություններին առընթեր գանձապետական ստորաբաժանման անվանումը և համապատասխան գանձապետական հաշվի համարը, ինչպես նաև բյուջետային ծախսերի գործառնական դասակարգման բաժինը, խումբը, դասը և ծրագրի անվանումը:

Հաշվետվությունների երկրորդ՝ թվային մասում ներկայացվում են ցուցանիշների չափման միավորը, կազմման օրը, ամիսը և տարեթիվը, հաշվետու մարմնի գլխավոր ֆինանսիստի և գլխավոր հաշվապահի անունը, ազգանունը, ստորագրությունը և հաշվետու մարմնի կնիքը: Այս մասում ցուցանիշները ներկայացվում են աճողական կարգով՝ բացարձակ մեծությամբ, որին զուգահեռ ներկայացվում են բոլոր փոփոխությունները, ծրագրային և փաստացի շեղումներն ու դրանց պատճառները:

Հաշվետվությունների երրորդ՝ վերլուծական մասում ներկայացվում են դրամական արտահայտությամբ ցուցանիշների ծավալային (քնաիրային) տվյալները և դրանց շեղումների հիմնավորվածությունը: Կախված ներկայացվող հաշվետվությունների նպատակներից՝

հաշվետվությունների առանձին տեսակներ կարող են չպարունակել վերլուծական մաս, ընդ որում՝ հաշվետվությունների առանձին տեսակների վերլուծական մասի կազմն ու բովանդակությունը սահմանվում է ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունների կողմից:

Ըստ ներկայացման պարբերականության՝ հաշվետվությունները լինում են՝ *ա) օպերատիվ, բ) տարաժամկետ:*

Օպերատիվ հաշվետվությունները ներկայացվում են ամենօրյա պարբերականությամբ, և դրանցում արտացոլվում է տեղեկատվություն հաշվետու մարմնի կողմից տվյալ օրվա ընթացքում իրականացված որոշակի գործառնությունների մասին: Տարաժամկետ հաշվետվությունները ներկայացվում են շաբաթական, ամսական, եռամսյակային կամ տարեկան պարբերականությամբ: Դրանց ներկայացման ժամկետ է համարվում՝ *ա) շաբաթական պարբերականությամբ ներկայացվող հաշվետվությունների համար՝ շաբաթվան հաջորդող երկրորդ աշխատանքային օրվա ավարտը, բ) ամսական պարբերականությամբ ներկայացվող հաշվետվությունների համար՝ հաշվետու ամսվան հաջորդող ամսվա 27-ը, իսկ արտաբյուջետային եկամուտների գոյացման և տնօրինման դեպքում՝ հաշվետու ամսվան հաջորդող ամսվա 12-ը, գ) եռամսյակային պարբերականությամբ ներկայացվող հաշվետվությունների համար՝ հաշվետու եռամսյակին հաջորդող ամսվա ավարտը, դ) տարեկան պարբերականությամբ ներկայացվող հաշվետվությունների համար՝ հաշվետու ֆինանսական տարվան հաջորդող տարվա մարտի 1-ը:*

2.3. ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ, ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԸ

Հայաստանի Հանրապետության բյուջեների կատարման գործընթացի սուբեյկտներն են ՀՀ Կառավարությունը, ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունները, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին ենթակա հիմնարկները, Կենտրոնական բանկը, առևտրային բանկերը և այլ ֆիզիկական ու իրավաբանական անձինք:

ՀՀ Կառավարությունը պետական բյուջեի կատարման պատասխանատուն է և լիազորված է սահմանել բյուջեների կատարման կարգը: Յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի մասին օրենքի ընդունումից հետո Կառավարությունը սահմանում է տվյալ տարվա պետական բյուջեի կատարման առանձնահատկությունները: Օրենքով նախատեսված դեպքերում Կառավարությունը կարող է որոշում ընդունել պետական բյուջեի մասին օրենքով հաստատված տարեկան հատկացումների ընդհանուր գումարը դրանց ծավալի 10 տոկոսը չգերազանցող չափով կրճատելու մասին:

Բյուջետային տարին ավարտելուց հետո գործառնությունները հաջորդ տարվա ընթացքում շարունակելու, այսպես կոչված, եզրափակիչ շրջանառություն կազմակերպելու վերաբերյալ որոշում կայացնելը նույնպես Կառավարության լիազորությունն է, եթե տվյալ տարվա բյուջեի մասին օրենքով այլ բան նախատեսված չէ: Բացի այդ՝ Կառավարությունը պարտավոր է բյուջետային տարվա յուրաքանչյուր եռամսյակից հետո 45 օրվա ընթացքում հրապարակել տեղեկատվություն պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ: Յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը Կառավարությունը ներկայացնում է ՀՀ Ազգային ժողովի քննարկմանը՝ մինչև հաջորդ տարվա մայիսի 1-ը: Ընդ որում՝

օրենսդրությամբ սահմանված են պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությանը ներկայացվող պահանջները: Պետական բյուջեի տարեկան հաշվետվությունը ներկայացվում է ԱԺ-ի քննարկմանը: Ազգային ժողովին առընթեր վերահսկիչ պալատի կողմից տրվում է տարեկան հաշվետվության վերաբերյալ եզրակացություն, որն օրենքի համաձայն՝ պետք է պարունակի ներկայացված թվային տվյալների արժանահավատության և օրենսդրությանը համապատասխան ցուցանիշներ:

ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարությունները բյուջետային գործընթացի, մասնավորապես՝ բյուջեների կատարման գործընթացի կազմակերպման պատասխանատուներն են: Նախարարությունների գործունեության շրջանակը, բյուջեների կատարման առումով, ներառում է հետևյալ գործառույթների իրականացումը՝

- բյուջեների կատարման գործընթացի մեթոդական ապահովում,
- ՀՀ պետական բյուջեի կատարման համամասնությունների կազմման ու հաստատման ներկայացնելու գործընթացի կազմակերպում,
- բյուջեների դրամական միջոցների կառավարման ու ծախսերի ֆինանսավորման կազմակերպում,
- պետության և համայնքների տնօրինության տակ գտնվող դրամական միջոցների մուտքագրման ու դրանց հաշվին ծախսերի գանձապետական միասնական հաշվով կատարման կազմակերպում,
- բյուջեների կատարմանը վերաբերող ֆինանսական հաշվետվություններ կազմելու, ներկայացնելու և ամփոփելու հետ կապված հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորման ու բյուջետային հաշվապահության նորմերի սահմանում,

- բյուջեներից կատարվող վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողության իրականացում,
- գանձապետական հաշիվների վարման կարգի հաստատում,
- արտաքին պետական պարտքի սպասարկում,
- ներքին պետական պարտքի ընթացիկ կառավարում,
- օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրված ապրանքային վարկերի ու դրամաշնորհների դրամայնացման հաշվառում և դրա հետ կապված գործառույթների համակարգում ու հսկում:

Վերը նշված նախարարությունների գործառույթները նախատեսում են մշակել և կիրառել բյուջեների կատարման միասնական մեթոդաբանություն: Նման մոտեցումը կարող է երաշխիք հանդիսանալ բյուջեների կատարման գործընթացի բոլոր մասնակիցների կողմից բյուջետային իրադարձությունների միասնական ընկալման և մեկնաբանության (վերլուծության) համար: Միասնական մեթոդաբանությունը ենթադրում է նաև բյուջետային հատվածի հաշվառման միասնական մոտեցումների ձևեր: Գանձապետարանի ներդրման կարևորագույն բաղկացուցիչներից է գանձապետական միասնական հաշվի (ԳՄՀ) ստեղծումը, որի շնորհիվ հնարավոր է դարձել պետական բյուջեից վճարումները կատարել օրենքով թույլատրելի վերջին հնարավոր պահին, իսկ պետական բյուջեին ամրագրված եկամուտները պետական բյուջե հաշվեգրել դրանց փոխանցման պահից նվազագույն ուշացումով:

ՀՀ ֆինանսների նախարարության կարևոր գործառույթներից մեկը բյուջեներից կատարվող վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողության իրականացումն է: Նախնական հսկողությունն իրականացվում է բացառապես ֆինանսների նախարարությունում վարվող

հաշիվներից միջոցների ելքագրման համար պատասխանատու ստորաբաժանումների կողմից ներկայացված փաստաթղթերի հիման վրա: Նախնական հսկողության գործառույթը վերածվել է ներկայացված փաստաթղթերի ստուգման սահմանված պահանջներին համապատասխանության գնահատման գործընթացի:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ օրենքը պետական բյուջեի մասին. - Եր., 1997-2002:
2. ՀՀ օրենքը 629 գանձապետական համակարգի մասին.- Եր., 2001:
3. Ավագյան Ա.Ա. Բյուջետային համակարգը տնտեսական քաղաքականության խաչմերուկներում. - Եր., 1997:
4. Ալավերդյան Յու. Բյուջետային հիմնարկների պլանավորման և ֆինանսավորման հարցերը. - Եր., 1997:
5. ՀՀ պետական բյուջեի վերլուծական տեղեկագիր. - Եր., 2000:

Ստորագրված է տպագրության 28.12.2010թ..
Թղթի չափսը 60x84 $\frac{1}{16}$, 2,75 տպ. մամուլ, 2,2 հրատ. մամուլ
Պատվեր 09: Տպաքանակ 200:

ՀՊԱՀ-ի տպարան, Տերյան 74

